

Dr Michał Służalec

COOPERATION OF THE STATE AND THE CATHOLIC CHURCH TO COUNTERACT SOCIAL PATHOLOGIES

Współdziałanie państwa i Kościoła katolickiego w celu przeciwdziałania
patologiom społecznym

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2468-2734> E-mail: m.sluzalec@ujd.edu.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.35.20>

Wstęp

Zarówno państwo, jak i kościoły i inne związki wyznaniowe pozostają w powinności do wspólnego działania w celu zabezpieczenia dobra jednostki oraz dobra wspólnego. Taki obowiązek wynika z nie tylko z art. 25 ust. 3 ustawy zasadniczej, ale także roli, która należy do państwa oraz do Kościoła katolickiego¹. Oba podmioty posiadają kompetencje i powinność do oddziaływania społecznego. Ich źródło jest odmienne – dla państwa kryterium kluczowym pozostaje naród. Dla Kościoła katolickiego realizacja jego misji dla dobra człowieka, jako stworzenia boskiego. Bez względu na genezę obowiązku działania na rzecz społeczeństwa i jednostki wspólnym mianownikiem staje się forma pozytywnego oddziaływania na sfery życia ludzkiego. Obszary współdziałania obu podmiotów są różne – mogą one obejmować kwestie prawne (np. małżeństwa konkordatowego), nauczanie małoletnich, pomoc rodzinie, jak i przeciwdziałanie szeroko rozumianym patologiom społecznym². Jak wskazuje M. Sitarz „zadania Kościoła i państwa, będącymi społecznościami odmiennej natury, są ukierunkowane na służbę człowiekowi, który jest jednocześnie istotą religijną i obywatelem państw”³. Tym samym, pojawia się zasadnicza rola obu podmiotów w podejmowaniu działań na rzecz człowieka.

Zasadniczym celem pracy jest ustalenie, jakie znaczenie dla dobra społeczeństwa wywiera współdziałanie obu podmiotów w zakresie przeciwdziałania patologiom społecznym. W tym celu zachodzi potrzeba ustalenia generalnych zasad współdziałania, ustalenia, czym jest zjawisko patologii społecznych i jaki wywiera wpływ na jednostkę i wspólnotę oraz przybliżenia wybranych form aktywności Kościoła katolickiego i współdziałania państwa w partycypacji Kościoła w tej sferze władztwa. Dla potrzeb pracy wybrano formy współdziałania w obszarach: uzależnień, w tym od alkoholu oraz od narkotyków, przeciwdziałaniu przestępczości na tle seksualnym, w szczególności na rzecz małoletnich, jak również przeciwdziałaniu przemocy domowej. Zaznaczenia wymaga, że obszar zachowań znajdujących się w sferze patologii społecznych jest tematyką niezwykle szeroką, a co za tym idzie zachodziła konieczność skupienia się na kilku wybranych formach. W pracy wykorzystana jest metoda dogmatyczno-prawna.

1. Konstytucyjna zasada współdziałania państwa i Kościoła katolickiego

¹ Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

² Zob. np. J. Krzywkowska, A. Bitowts, *Współpraca Państwa Polskiego i wybranych kościołów w zakresie wdrażania działań na rzecz polityki prorodzinnej*, [w:] M. Skwarzyński, P. Steczkowski (red.), *Polityka wyznaniowa a prawo III Rzeczypospolitej*, Wyd. KUL, Lublin 2016, s. 251-264; A. Romanko, *Geneza i przedmiot Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 1993 roku*, *Kościół i Prawo* 2018, nr 7(20)/2, s. 198.

³ M. Sitarz, *Zadania Kościoła i państwa w służbie człowiekowi. Wybrane zagadnienia*, *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 2018, t. 13, nr 15 (1), s. 143. <http://dx.doi.org/10.32084/bsawp.5119>.

W art. 25 ust. 3 Konstytucji RP przyjęto powinność współdziałania państwa i Kościoła katolickiego do działania na rzecz dobra jednostki i dobra wspólnego. Wskazania wymaga, że relacja ta stanowi wynik konieczności zapewnienia gwarancji względem trzech grup oddziaływania, tj. człowieka, rodziny, jak również samego narodu⁴. Bez wątpliwości Kościół katolicki uczestniczy w życiu publicznym państwa za pośrednictwem różnych instrumentów⁵. Uczestnictwo to może przybierać różne formy aktywności, począwszy od zakresu odpowiadającego wolności religii (np. nabożeństwa), działalności charytatywnej, opiekuńczej, socjalnej, jak również zwalczającej destrukcyjne zachowania jednostki i społeczeństwa. Jak wskazuje się w doktrynie zasada współdziałania państwa oraz kościołów i innych związków wyznaniowych stanowi aspekt pozytywnych oddziaływań w ujęciu uzupełniających się wzajemnie podmiotów⁶. W doktrynie zwracana jest uwaga na niezbędną współdziałania między tymi podmiotami⁷.

Dzięki niej istnieje możliwość współuczestnictwa w procesie oddziaływania dla dobra ogółu rozumianego jako dobro wspólne. Znaczenia nabiera fakt, że współdziałanie określone w ustawie zasadniczej nie może być poczytywane w sposób zawężający – oznacza to, że nie sposób przyjąć, że synonimem w tym zakresie pozostanie współpraca. Współpraca stanowi w tym względzie obszar węższy niżli samo współdziałanie. Aktualnie współdziałanie poczytywane jest jako „wskazanie i zaproszenie instytucjonalnych podmiotów wyznaniowych do współdziałania z państwem w realizacji jego podstawowych zadań, zmierzających do realizacji dobra człowieka i dobra wspólnego”⁸. Dzięki współdziałaniu Kościół może podejmować działania samodzielnie i być wspieranym przez państwo bądź wspierać aktywność państwa w danym obszarze. Z natury przedmiotowej zasady wywodzone są dwie zasady, tj. dobra wspólnego oraz pomocniczości⁹.

Znaczenie konstytucyjnej zasady przejawia się w założeniu występowania obszaru rozumianego jako „zbieżność aksjologicznych podstaw i celów działania państwa i wspólnot religijnych”¹⁰. Zarówno państwo, jak i Kościół katolicki działają na rzecz innych podmiotów – co wynika z ich natury ściśle powiązanych również z ich genezą. Mimo niezależności i autonomii występuje w tym ujęciu formuła skoordynowanej separacji przejawiająca się właśnie we współdziałaniu podmiotów¹¹. Zaznaczenia wymaga, że zasada ta stanowi normę programową – przedstawiającą kierunek aktywności dla przedsięwzięcia czynności w

⁴ J. Wiszniewski, *Współdziałanie państwa i Kościoła katolickiego w łagodzeniu problemu bezrobocia w Polsce po 1989 roku w świetle zasad katolickiej nauki społecznej (zarys problemu)*, Państwo i Społeczeństwo 2007, nr 1, s. 138.

⁵ Zob. np. Ks. J. Krukowski, *Obecność Kościoła w życiu publicznym?*, Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich 1995, nr 5(9), s. 34-46. <https://doi.org/10.32077/bskp.6165>; J. Wroceński, *Gwarancje dostępu Kościoła katolickiego do środków społecznego przekazu*, Prawo Kanoniczne 2010, nr 53, s. 289.

⁶ P. Borecki, *Zasada współdziałania państwa i związków wyznaniowych w prawie polskim*, Studia Prawa Publicznego, 2022, nr 4(40), s. 87-88. DOI: 10.14746/spp.2022.4.40.5.

⁷ A. Słowikowska, *Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2014, nr 9(11(2)), s. 31.

⁸ P. Sobczyk, *Dobro wspólne jako cel współdziałania państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, Kościół i Prawo 2015, nr 4(17)/1, s. 171-172.

⁹ J. Wiszniewski, *Współdziałanie...*, s. 137.

¹⁰ P. Tuleja, [w:] P. Tuleja, (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2023, Wolters Kluwer, s. 101-107. Zob. także: Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 3.11.2021 r., II Ca 672/21, LEX nr 3306352.

¹¹ Ks. J. Krukowski, *Zasada poszanowania niezależności i autonomii państwa i Kościoła katolickiego oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Geneza i znaczenie art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Polską 1993-1998*, Roczniki Nauk Prawnych 2020, T. XXX, nr 4, s. 104. DOI: <https://doi.org/10.18290/rnp20304-5>.

określonym celu¹². Wobec tego generalną zasadą staje się aktywność w wymiarze m.in. społecznym. Istotnym aspektem pozostaje brak doprecyzowania przez ustawodawcę obszarów aktywności podmiotów zobowiązanych do współdziałania, jak również zaniechanie przedstawienia form tych aktywności¹³. Dzięki takiemu ujęciu sprawcze działanie kościołów i innych związków wyznaniowych oraz państwa jest wyznaczane generalnym celem w postaci dobra wspólnego. Znamienne pozostaje, że „Kościół żyje w świecie i w swych działaniach nie ogranicza się do wiernych, lecz udziela pomocy każdemu członkowi społeczności państwowej, który jej wymaga, bez względu na wyznanie”¹⁴.

Co więcej, powinność współdziałania została ujęta także w art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, tj. „Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że Państwo i Kościół Katolicki są - każde w swej dziedzinie - niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego”¹⁵.

2. Zjawisko patologii społecznych

Za patologie społeczne poczytuje się „jako destruktywne i autodestruktywne zachowanie ludzi, grup lub całych społeczeństw”¹⁶. Patologia stanowi odchylenie od obowiązujących reguł¹⁷. Stanowią one zachowania, które nie korespondują z szeroko rozumianymi zasadami. Do takich sfer można zaliczyć zarówno obszar reguł moralnych, prawnych, czy społecznych.

Zjawisko to może przejawiać się one zarówno w kontekście indywidualnym określonego podmiotu, środowisku rodzinnym, większej grupie, a nawet całej społeczności. Wynikają z różnych uwarunkowań osobistych oraz społecznych. Aktualnie na funkcjonowanie jednostki i społeczeństwa ma wpływ wiele czynników. Mogą być one związane zarówno z procesem wychowania, ze środowiskiem jednostki, zaburzeniami psychicznymi, problemami gospodarczymi kraju, rozwojem cywilizacyjnym i skutkami z tym związanymi¹⁸. Obszar tych problemów jest niezwykle rozległy – niemniej łączy je wspólny aspekt dotyczący destrukcyjnego wpływu na osobę, której dany problem dotyka. Nie bez znaczenia pozostaje także sfera oddziaływania takich zachowań na rzecz osób bliskich osoby doświadczającej określonego problemu, jak również generalnego wpływu na społeczeństwa. Należy wskazać, że zachowań noszących znamiona patologii społecznych jest bardzo wiele. W szczególności można do nich zaliczyć: wszelkiego rodzaju uzależnienia – w tym od alkoholu, substancji psychoaktywnych, od hazardu, gier komputerowych; przemoc, w tym przemoc w rodzinie; przestępczość, w tym czyny zabronione w zakresie przestępczości seksualnej. Problemy te dotyczą osób w różnych etapach życia, jak również znajdujących się w innych sytuacjach osobistych, czy finansowych¹⁹. Znamionem pozostaje jednak brak

¹² M. Olszówka, art. 25, [w:] Safjan M. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, C.H. Beck, Teza 84.

¹³ P. Sobczyk, *Dobro...*, s. 174.

¹⁴ M. Czuryk, *Podstawy współdziałania Kościoła i państwa w zakresie działalności charytatywnej*, Roczniki Nauk Prawnych 2009, T. XIX, nr 1, s. 57.

¹⁵ Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

¹⁶ A. Podgórecki, *Zagadnienia patologii społecznej*, PWN, Warszawa 1976, s. 24.

¹⁷ J. Mariański, *Patologia kierownictwa parafialnego. Aspekty socjologiczne*, Roczniki Nauk Społecznych 1977, T. V, s. 105.

¹⁸ Zob. np. Z. Domański, *Bezpieczeństwo socjalne*, Journal of Modern Science 2017, nr 2, s. 367-384.

¹⁹ Zob. np. A. Dobieszewski, *Przyczyny i przejawy patologii społecznej*, Polityka i Społeczeństwo 2004, nr 1, s. 153-166; C. Cekiera, *Rozwój osoby ku wyższym wartościom profilaktyką i resocjalizacją patologii społecznych*, Rocznik Filozoficzny Ignatianum, 2016, nr 1, s. 35; D. Bis, *Siecioholizm jako patologia społeczna o charakterze technologicznym*, Roczniki Pedagogiczne 2014, nr 4(6), s. 103-119.

społecznej akceptacji względem określonych zjawisk, jak również ich negatywny wpływ na jednostkę, której problem dotyczy, jak i na środowisko społeczne²⁰.

Skoro zatem różne przejawy patologii społecznych oddziałują na dobro jednostki, jak i dobro społeczne zachodzi podstawa i powinność do podejmowania aktywności przez państwo oraz kościoły i inne związki wyznaniowe względem wdrażania odpowiednich instrumentów do ich przeciwdziałania. W doktrynie Kościoła katolickiego zauważalne jest odnoszenie się do konieczności pogłębiania solidarności ludzkiej w celu ich wyeliminowania. Elementem pomocnym pozostaje także solidarność chrześcijańska²¹. Warto w tym względzie przytoczyć stanowisko Ks. P. Krocza względem określenia zobowiązania Kościoła do aktywności w celu zwalczania patologii społecznej, którą uznaje jako postawę „otwarcia Kościoła na każdą formę dobra ludzkiego jest podstawą do stanowienia prawa kanonicznego umożliwiającego i stwarzającego ramy dla prospołecznej działalności Kościoła, także dla profilaktyki społecznej realizowanej przez Kościół”²². Kościół przyjmując godność jako podstawę człowieczeństwa podejmuje działania do zabezpieczenia prawidłowego funkcjonowania jednostki, jako stworzonej na wzór Boga. Przez takie postrzeganie jednostki w doktrynie Kościoła katolickiego postuluje się konieczność działania na rzecz zwalczania patologii społecznych²³.

3. Wybrane formy aktywności Kościoła katolickiego

Kościół katolicki podejmuje różne aktywności w obszarze przeciwdziałania patologiom społecznym, co wynika z misji Kościoła rozumianej jako oddziaływanie religijne i moralne²⁴. Wskazać można za A. Dylusa, że „potencjał religijny stanowi podłoże, z którego dopiero wyrastają owoce służby publicznej.”²⁵. Warto zwrócić uwagę na twierdzenie zaprezentowane przez Z. Dziubińskiego, iż „terapeutyczne oddziaływanie Kościoła polega na przywracaniu godności człowiekowi upadłemu, zniewolonemu nałogami, zarówno temu w stopniu lekkim, jak i zbrodniarzowi, bandycie i gwałcicielowi” oraz „profilaktyczne działanie Kościoła polega na nauczaniu i wychowaniu, zmierzających do rozwoju pełnej i dojrzałej osobowości każdego człowieka i każdej grupy społecznej.”²⁶ W doktrynie zwracana jest uwaga na możliwość wykonywania przez Kościół katolicki działalności mogącej być zakwalifikowaną jako tzw. „funkcja użyteczności publicznej”, poczytywana jako niesienie pomocy grupom odbiorców²⁷. Już w ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania wskazano, że „państwo współdziała z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi w zachowaniu pokoju, kształtowaniu warunków rozwoju kraju oraz zwalczaniu patologii społecznych.”²⁸. Wobec tego zasadnym jest ustalenie, jakie formy działalności zostały przypisane na rzecz Kościoła katolickiego w zakresie przeciwdziałania patologiom społecznym. W tej materii przybliżone zostaną w szczególności obszary aktywności Kościoła w zakresie zwalczania przestępczości, jak również przeciwdziałania uzależnieniom.

²⁰ L. Albański, *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2010, s. 7-8.

²¹ W. Piwowarski, *Grzechy społeczne i struktury grzechu w nauczaniu Jana Pawła II*, Studia Warmińskie 2000, nr 37/2, s. 496.

²² Ks. P. Krocza, *Ocena regulacji w prawie Kościoła katolickiego dotyczących profilaktyki społecznej w kontekście prawa polskiego*, [w:] M. Duda, K. Kuterek-Sładek (red.), *Eliminacja wykluczenia społecznego*, Praca Socjalna w Teorii i Działaniu 2017, nr 3, s. 8. DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374385824.01>.

²³ J. Dworakowska, *Kościół katolicki wobec zjawisk patologii społecznej*, [w:] Zimny Ks. J. (red.), *Pedagogika Katolicka. Założenia i realizacja*, Stalowa Wola 2017, ISBN 978-83-63835-80-4, s. 247.

²⁴ Ks. J. Krukowski, *Stanowisko Soboru Watykańskiego II wobec rozdziału Kościoła od państwa*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 1980, z. 5, s. 45.

²⁵ A. Dylus, *Kościół a społeczeństwo obywatelskie*, Athenaeum 2013, v. 38, s. 104.

²⁶ Z. Dziubiński, *Patologia społeczna – diagnoza i propozycja przeciwdziałania*, Seminaria 2001, nr 17, s. 359.

²⁷ Ks. J. Krukowski, *Prawne możliwości udziału Kościoła w wykonywaniu funkcji użyteczności publicznej*, Roczniki Nauk Prawnych 2000, T. X, z. 1, s. 131.

²⁸ Dz. U. z 2023 r. poz. 265.

Zauważenia wymaga, że formy współdziałania mogą przejawiać się w różnych obszarach, tj. zinstytucjonalizowanym, jak i niesformalizowanym²⁹. Jak słusznie wskazuje P. Sobczyk jest to wyraz aktywności w myśl poszanowania zasady społeczeństwa obywatelskiego³⁰.

Jednym z przejawów aktywności Kościoła katolickiego pozostaje prowadzenie szeroko rozumianych organizacji w zakresie krzewienia trzeźwości. Zasadnicza podstawa do działania to zasada programowa zawarta w ustawie zasadniczej. Doprecyzowanie można odszukać w art. 36 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej³¹. Przeciwdziałanie alkoholizmowi oraz uzależnieniom narkotykowym stanowi jeden z obszarów działalności społecznej Kościoła. W tym ujęciu prawodawca przyjmuje uprawnienie do podejmowania takiej aktywności w formie zrzeczeń kościelnych, tj. organizacji kościelnych bądź organizacji katolickich. W doktrynie przyjmuje się, że aktywność Kościoła katolickiego w obszarze krzewienia trzeźwości stanowi znaczny wpływ wobec społeczeństwa i realizuje wymiar pomocniczości³². W ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wprost wyartykułowano konieczność współdziałania organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego z Kościołem katolickim (tj. art. 1 ust. 1 i 3 u.w.t.p.n.)³³. W ustawie zwrócono szczególną uwagę na zobowiązanie podmiotów władzy publicznej do wspierania organizacji społecznych. Niemniej mimo, przyjęcia konieczności wspierania tych form aktywności nie sposób wykluczyć obowiązku wspierania również organizacji kościelnych oraz organizacji katolickich jako podejmowanych w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi. Wprawdzie w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii nie sposób odnaleźć wprost informacji w zakresie realizacji zadań z obszaru przeciwdziałania narkomanii przez Kościół katolicki w formule podobnej jak w u.w.t.p.n. niemniej wykładnia przepisów ustawy u.s.p.k.k. oraz pośrednio art. 5 ust. 3 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii pozwala na przyjęcie twierdzenia, że Kościół katolicki jest umocowany do podejmowania działań także w tym obszarze. Na uwagę bowiem zasługuje art. 3 ust. 3 pkt 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, gdzie wprost przyjęto, że taka aktywność może być prowadzona przez: „osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego”³⁴. Bez wątpliwości działalność organizacji Kościoła na rzecz pomocy jednostce bądź społeczeństwu stanowi także odzwierciedlenie definicji działalności społecznie użytecznej w myśl art. 3 ust. 1 u.d.p.p.

Znamiennym do poruszenia pozostaje także temat w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich³⁵. W tym względzie w ostatnich latach następował szereg zmian normatywnych w zakresie podejmowania aktywności w tym obszarze. Przestępczość seksualna stanowi obszar, który stanowił istotny element dyskusji wśród społeczności, w szczególności względem małoletnich. Na istotną uwagę zasługuje, iż w art. 22b u.p.z.p.s.o. wdrożono szczególne zobowiązanie na rzecz różnych podmiotów wobec wdrożenia tzw. standardów ochrony małoletnich. Prawodawca w tym wymiarze nałożył obowiązek różne placówki do wprowadzenia własnych standardów na rzecz bezpieczeństwa małoletnich. Postanowiono także zobowiązać „inną placówkę religijną”

²⁹ P. Sobczyk, *Dobro...*, s. 178.

³⁰ Tamże, s. 178.

³¹ Dz. U. z 2023 r. poz. 1966 z późn. zm. – dalej: u.s.p.k.k.

³² K. Kijańska, *Przeciwdziałanie alkoholizmowi jako ustawowy cel zrzeczeń Kościoła katolickiego*, *Pedagogika Katolicka* 2024, nr 1(34), s. 248-249.

³³ Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm. – dalej: u.w.t.p.n.

³⁴ Dz. U. z 2023 r. poz. 571 – dalej: u.d.p.p.

³⁵ Dz. U. z 2023 r. poz. 1304 z późn. zm. – dalej: u.p.z.p.s.o.

oraz organizatora „działalności religijnej” do dostosowania różnych obszarów postępowania z dziećmi. Nastąpiła konieczność wdrożenia, w szczególności m.in. zasad relacji między małoletnim a personelem, jak i zasad i procedur podejmowanych interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu małoletniego (art. 22c ust. 1 pkt 1 i 2 u.p.z.p.s.o.). Warto zwrócić uwagę na wdrożone przez Diecezję Tarnowską normy i zasady ochrony małoletnich w działaniach duszpasterskich (dalej: Normy i Zasady)³⁶. Jak wynika z XI punktu wskazanego wyżej dokumentu doprecyzowano sposób postępowania w razie pozyskania wiedzy bądź prawdopodobieństwa o przemyśle seksualnej w zgodzie z art. 240 k.k. Jako podmiot obowiązany do reakcji przyjęto, w szczególności względem parafii jej proboszcza, jako organ tej osoby prawnej (pkt. 89 Norm i Zasad). Niewątpliwie wdrożone standardy stanowią odpowiedź na krajowe zobowiązanie do działania – przy czym można zakwalifikować je zarówno jako formę aktywności w celu przeciwdziałania przestępczości na tle seksualnym. Bez wątpliwości wdrażanie takich reguł stanowi formę współdziałania państwa i Kościoła. W obszarze przeciwdziałania przestępczości seksualnej w wymiarze pomocy osobom skrzywdzonym oraz prewencji przed przestępczością seksualną znaczenie posiada także Fundacja Świętego Józefa Konferencji Episkopatu Polski. Fundacja stanowi podmiot powołany do życia przez Konferencję Episkopatu Polski – tj. ogólnopolską osobę prawną Kościoła katolickiego (art. 6 ust. 1 u.s.p.k.k.). Fundacja stanowi podmiot powstały w myśl art. 58 ust. 1 u.s.p.k.k. oraz art. 3 ust. 1 ustawy o fundacjach³⁷. W Statucie Fundacji Świętego Józefa przyjęto szereg celów, w szczególności należy zwrócić uwagę na: „prowadzenie, wspieranie i promowanie działań na rzecz kształtowania zasad prewencji wykorzystania seksualnego dzieci, młodzieży, osób z niepełnosprawnością”³⁸. W treści § 3 ust. 1 pkt 10 Statutu Fundacji Świętego Józefa Konferencji Episkopatu Polski zwrócono uwagę także na „współpracę z organami administracji rządowej, organami administracji samorządowej i innymi podmiotami administracji publicznej, a także organizacjami społecznymi, instytucjami międzynarodowymi, osobami prawnymi i fizycznymi, w zakresie realizacji oraz upowszechniania celów statutowych Fundacji”. Wprawdzie fundacja kościelna działa na podstawie przepisów prawa krajowego, jednak w obszarze przeciwdziałania przestępczości można odszukać także inne aktywności Kościoła katolickiego – niezależne od tej organizacji w postaci m.in. powołania specjalnego Koordynatora Konferencji Episkopatu Polski do spraw ochrony dzieci i młodzieży, jak i Delegata Konferencji Episkopatu Polski do spraw ochrony dzieci i młodzieży³⁹. Nie sposób oddzielić w tym wymiarze działalności Kościoła katolickiego od oddziaływania społecznego – zatem zachodzi uprawnienie do zakwalifikowania także tej aktywności jako przeciwdziałania patologiom społecznym.

Na uwagę zasługuje także współdziałanie Kościoła katolickiego w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej. Na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej przyjęto obowiązek na rzecz ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego do finansowego wspierania programów przeciwdziałania przemocy domowej przez jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli ich statutowe cele obejmują prowadzenie działalności w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej (art. 8 pkt 7 ppk c ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej)⁴⁰. Co więcej, w treści art. 9 ust. 1 u.p.p.d. przyjęto, że „Organy administracji rządowej i samorządowej współdziałają z organizacjami pozarządowymi oraz kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie udzielania pomocy

³⁶ Portal Diecezji Tarnowskiej, [dostęp: 12.04.2024].

³⁷ Dz. U. z 2023 r. poz. 166.

³⁸ Fundacja Świętego Józefa Konferencji Episkopatu Polski, [dostęp: 12.04.2024].

³⁹ Ochrona Episkopat. Konferencja Episkopatu Polski, <https://ochrona.episkopat.pl/koordynator-kep/>; <https://ochrona.episkopat.pl/koordynator-kep/> [dostęp: 12.04.2024 r.].

⁴⁰ Dz. U. z 2024 r. poz. 424 – dalej: u.p.p.d.

osobom doznającym przemocy domowej, oddziaływania na osoby stosujące przemoc domową oraz podnoszenia świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy domowej, w szczególności przyczyn i skutków przemocy domowej oraz metod i form pracy w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej”. W doktrynie wskazuje się, że wyartykułowanie roli kościołów i innych związków wyznaniowych w tym obszarze stanowiło formę podkreślenia ich znaczenia w obszarze oddziaływania społecznego⁴¹. Obszar ten stanowi zatem potwierdzenie konstytucyjnej zasady współdziałania w obszarze przestępczości domowej. Słusznie zaznacza A. Tunia, że: „Celem tej współpracy winno być nie tylko udzielanie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, lecz także oddziaływanie na osoby stosujące przemoc oraz podnoszenie świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.”⁴². Wobec tego aktywność ta skupiona jest nie tylko na bezpośrednim niesieniu pomocy, ale także zwalczaniu tego zjawiska. Doskonałym przykładem świadczenia pomocy osobom, które doznały przemocy domowej jest działalność Caritasu. Organizacja ta poza realizacją bezpośredniego wsparcia na rzecz osób, które dotknęła przemoc (np. terapie, prowadzenie placówek socjalizacyjnych) wdraża także inne formy aktywności np. w postaci warsztatów, czy telefonu zaufania⁴³.

Podsumowanie

Mając na uwadze powyższe rozważania, należy jednoznacznie stwierdzić, że udział Kościoła katolickiego w procesie dotyczącym przeciwdziałania patologiom społecznym jest niezwykle istotny i stanowi on realizację misji Kościoła. Niezależnie od tego jest on również pomocnikiem przy zadaniach państwa. Współdziałanie Kościoła katolickiego z państwem w zakresie obszarów zagrożonych różnymi formami dysfunkcji stanowi element pomocy niesionej władzom publicznym w zapewnieniu prawidłowo funkcjonującego społeczeństwa. Na uwagę zasługuje, iż w rzeczywistości aktualne pozostają standardy wynikające z art. 25 ust. 3 ustawy zasadniczej względem współdziałania państwa i Kościoła. Wymiar aktywności Kościoła katolickiego w różnych obszarach życia publicznego kształtowany jest odmiennie. Istnieje bowiem możliwość odszukania wprost wyartykułowanych uprawnień Kościoła do aktywnego partycypowania w zadaniach publicznych. W tym względzie przejawia się to m.in. w zakresie krzewienia trzeźwości w myśl o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W innych przypadkach uprawnienie to można odszukać w formie pośredniej – w zakresie przeciwdziałania narkomanii. Na szczególną uwagę zasługują także aktywności w obszarze zwalczania przestępczości seksualnej, w ramach których Kościół katolicki samodzielnie podejmuje szereg odmiennych form aktywności. Można wskazać na wdrożenie przepisów krajowych do rozwiązań diecezjalnych, w szczególności względem standardów ochrony małoletnich, jak również podejmowania oddolnych inicjatyw mających na celu pomoc ofiarom, oraz działalność prewencyjną. Na uwagę w tym ujęciu zasługuje, że aktywność ta przejawia się zarówno w obszarze nowo powoływanych organizacji w postaci, np. fundacji działających na podstawie przepisów krajowych, jak również wewnątrz już funkcjonujących osób prawnych Kościoła katolickiego. W tej mierze należy zatem zwrócić uwagę na generalne uprawnienie wszelkich osób prawnych Kościoła katolickiego do partycypacji w zwalczaniu zjawisk patologii społecznych bez względu na typ dysfunkcji. Przejaw działalności Kościoła katolickiego stanowi powinność w myśl zasady programowej współdziałania z państwem. Współdziałanie państwa i kościoła odbywa się na wielu

⁴¹ S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy domowej. Komentarz*, wyd. VI, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023, s. 238-239.

⁴² A. Tunia, *Ochrona małżeństwa i rodziny w prawie polskim oraz w prawie wewnętrznym kościołów chrześcijańskich*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2010, T. 13, s. 109.

⁴³ A. Gołębiowski, *Działalność Caritas na rzecz osób i rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie*, Humanum 2011, nr 1, s. 377-385.

plaszczynach i nie dotyczy ono tylko łącznie podejmowanych przedsięwzięć. Łącznikiem w tym wymiarze stają się konstytucyjne cele w postaci dobra człowieka i dobra społeczeństwa. Kościół katolicki, dzięki przepisom ustawy indywidualnej (u.s.p.k.k.), jak również ustaw szczególnych (np. u.d.p.p.) posiada prawnie dozwolone instrumenty do podejmowania aktywności w celu zwalczania zjawiska patologii społecznych. Nie bez znaczenia pozostaje także, że poza podejmowaniem niezależnych czynności w celu przeciwdziałania patologiom społecznym formy działania przybierają także wymiar pomocy osobom, które doznały krzywd na skutek przejawów destrukcyjnych zachowań. Jest to niezwykle istotna aktywność, która pośrednio wpływa także na formę oddziaływania zapobiegawczego, albowiem taka pomoc pozwoli na przybliżenie powrotu do prawidłowego funkcjonowania i zerwania z naśladowaniem dysfunkcyjnych schematów.

Bibliografia:

Źródła:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 166).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 265).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1966 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 424).

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1304 z późn. zm.).

Literatura:

Albański L., *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2010..

Bis D., *Sieciologizm jako patologia społeczna o charakterze technologicznym*, Roczniki Pedagogiczne 2014, nr 4(6), s. 103-119.

Borecki P., *Zasada współdziałania państwa i związków wyznaniowych w prawie polskim*, Studia Prawa Publicznego 2022, nr 4(40), s. 85-109. DOI: 10.14746/spp.2022.4.40.5.

Cekiera C., *Rozwój osoby ku wyższym wartościom profilaktyką i resocjalizacją patologii społecznych*, Rocznik Filozoficzny Ignatianum 2016, nr 1, s. 25-50.

Czuryk M., *Podstawy współdziałania Kościoła i państwa w zakresie działalności charytatywnej*, Roczniki Nauk Prawnych 2009, T. XIX, nr 1, s. 55-70.

Dobieszewski A., *Przyczyny i przejawy patologii społecznej*, Polityka i Społeczeństwo 2004, nr 1, s. 153-166.

Domański Z., *Bezpieczeństwo socjalne*, Journal of Modern Science 2017, nr 2, s. 367-384.

Dworakowska J., *Kościół katolicki wobec zjawisk patologii społecznej*, [w:] Zimny Ks. J. (red.), *Pedagogika Katolicka. Założenia i realizacja*, Stalowa Wola 2017, ISBN 978-83-63835-80-4, s. 240-253.

- Dylus A., *Kościół a społeczeństwo obywatelskie*, Athenaeum 2013, v. 38, s. 103-115.
- Dziubiński Z., *Patologia społeczna – diagnoza i propozycja przeciwdziałania*, Seminare 2001, nr 17, s. 353-367.
- Gołębiowski A., *Działalność Caritas na rzecz osób i rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie*, Humanum 2011, nr 1, s. 377-385.
- Kijańska K., *Przeciwdziałanie alkoholizmowi jako ustawowy cel zrzeczeń Kościoła katolickiego*, Pedagogika Katolicka 2024, nr 1(34), s. 248-249.
- Kroczek Ks. P., *Ocena regulacji w prawie Kościoła katolickiego dotyczących profilaktyki społecznej w kontekście prawa polskiego*, [w:] Duda M., Kuterek-Sładek K. (red.), *Eliminacja wykluczenia społecznego*, Praca Socjalna w Teorii i Działaniu 2017, nr 3, s. 5-19. DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374385824.01>.
- Krukowski J., *Zasada poszanowania niezależności i autonomii państwa i Kościoła katolickiego oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Geneza i znaczenie art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Polską 1993-1998*, Roczniki Nauk Prawnych 2020, T. XXX, nr 4, s. 83-108. DOI: <https://doi.org/10.18290/rnp20304-5>.
- Krukowski J., *Obecność Kościoła w życiu publicznym?*, Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich 1995, nr 5(9), s. 34-46. <https://doi.org/10.32077/bskp.6165>.
- Krukowski J., *Prawne możliwości udziału Kościoła w wykonywaniu funkcji użyteczności publicznej*, Roczniki Nauk Prawnych 2000, T. X, z. 1, s. 123-132.
- Krukowski J., *Stanowisko Soboru Watykańskiego II wobec rozdziału Kościoła od państwa*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 1980, z. 5, s. 45-63.
- Krzywkowska J., Bitowt A., *Współpraca Państwa Polskiego i wybranych kościołów w zakresie wdrażania działań na rzecz polityki prorodzinnej*, [w:] Skwarzyński M., Steczkowski P. (red.), *Polityka wyznaniowa a prawo III Rzeczypospolitej*, Wyd. KUL, Lublin 2016, s. 251-264.
- Mariański J., *Patologia kierownictwa parafialnego. Aspekty socjologiczne*, Roczniki Nauk Społecznych 1977, T. V, s. 105-129.
- Olszówka M., art. 25, [w:] Safjan M. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, C.H. Beck, Teza 84.
- Piwowarski W., *Grzechy społeczne i struktury grzechu w nauczaniu Jana Pawła II*, Studia Warmińskie 2000, nr 37/2, s. 461-469.
- Podgórecki A., *Zagadnienia patologii społecznej*, PWN, Warszawa 1976.
- Romanko A., *Geneza i przedmiot Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 1993 roku*, Kościół i Prawo 2018, nr 7(20)/2, s. 191-207.
- Sitarz M., *Zadania Kościoła i państwa w służbie człowiekowi. Wybrane zagadnienia*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2018, t. 13, nr 15 (1), s. 143-156. <http://dx.doi.org/10.32084/bsawp.5119>.
- Słowikowska A., *Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2014, nr 9(11(2)), s. 31–62.
- Sobczyk P., *Dobro wspólne jako cel współdziałania państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, Kościół i Prawo 2015, nr 4(17)/1, s. 169-184.
- Spurek S., *Przeciwdziałanie przemocy domowej. Komentarz*, wyd. VI, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023.
- Tuleja P., [w:] P. Tuleja, (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, s. 101-107.
- Tunia A., *Ochrona małżeństwa i rodziny w prawie polskim oraz w prawie wewnętrznym kościołów chrześcijańskich*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2010, T. 13, s. 97-115.

Wiszniewski J., *Współdziałanie państwa i Kościoła katolickiego w łagodzeniu problemu bezrobocia w Polsce po 1989 roku w świetle zasad katolickiej nauki społecznej (zarys problemu)*, Państwo i Społeczeństwo 2007, nr 1, s. 137-147.

Wroceński Ks. J. SCJ, *Gwarancje dostępu Kościoła katolickiego do środków społecznego przekazu*, Prawo Kanoniczne 2010, nr 53, s. 289-305.

Orzecznictwo:

Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 3.11.2021 r., II Ca 672/21, LEX nr 3306352.

Netografia:

https://diecezja.tarnow.pl/images/do_pobrania/ochrnielDtarnowska.pdf [dostęp: 12.04.2024].

<https://fsj.org.pl/statut/> [dostęp: 12.04.2024].

<https://ochrona.episkopat.pl/koordynator-kep/>;
<https://ochrona.episkopat.pl/koordynator-kep/> [dostęp: 12.04.2024].